ДЕМОКРАТИЧНЕ СУСПІЛЬСТВО 30.04.2025 | Остін Іверей

Спадок Папи

Чи зможе католицька церква полагодити те, що зруйнувала політика?

Минулого понеділка помер Папа Франциск, і його смерть вводить католицьку церкву в епоху непевності, до якої він намагався її підготувати. Вже незабаром у Римі на конклав зберуться кардинали. Вони обиратимуть наступного Папу й повинні вирішити, чи бачення Франциска – милосердна церква, що приймає всіх і кожного – є правильним, чи необхідний геть інший підхід, можливо, більш зосереджений на вимогах християнської віри.

Перед початком конклаву кардинали проведуть у Римі до двох тижнів, обговорюючи на зустрічах, який саме Папа потрібен церкві й світу. Дискутуючи, вони питатимуть себе: «Хто з нас?». Тільки після цього 135 кардиналів, які мають право голосу (чий вік не перевищує 80 років), зачиняться в Сикстинській капелі та визначать кандидатуру наступного Папи.

Кардинали усвідомлюють важливість моменту. Впродовж останніх місяців понтифікату Папи Франциска Захід, здавалося, розколювався, а разом із ним руйнувався повоєнний світовий порядок, який заснований на певних правилах. Тепер світ нагадує джунглі, в яких влада – це сила, а центри імперських поглядів – Америка, Китай, Росія – ще затятіше намагаються утвердити своє панування, зневажаючи права менших країн. Кардинали також звернуть увагу на соціальний розпад: у багатьох країнах занепадає цивілізований підхід і зростає гнівне невдоволення, що лежить в основі підйому націоналістичного популізму. Вони побачать зростання насилля та перспективу початку нових воєн.

Кардинали міркуватимуть, що повинна робити церква загалом і Папа зокрема.

Непокоячись, що демократії та верховенству права загрожує небезпека, більшість із кардиналів навряд чи сумуватимуть за неминучим кінцем ліберального порядку, який багато хто може розглядати як наслідок індивідуалізму та ідолопоклонства перед

ринком. Натомість вони можуть звинувачувати західний лібералізм у тому, що вважають обурливою соціальною нерівністю, знеціненням моралі, розмиванням підвалин інституцій та нехтуванням спільним благом.

Церква проти авторитаризму

Церковні дієвці традиційно симпатизують робітникам. Вони поділяють їхнє обурення тим, що все влаштоване на користь освічених і заможних, але шкодить бідним робітникам. В Африці, Азії та Латинській Америці, звідки походить майже половина кардиналів, які обиратимуть Папу, багато хто також обурений ринковою глобалізацією. Вони вважають, що західні ліберальні цінності нав'язані світу й розривають зв'язки довіри, традиції, спільноти та родини.

Водночас підйом авторитарних лідерів, одягнених у прапор нації та віри, мало кого вразить. Багато хто може вважати Дональда Трампа, Ілона Маска та їм подібних нігілістами, які вміють руйнувати, але не будувати, і бути враженими переслідуванням мігрантів та безвідповідальним ігноруванням екологічних проблем, які були основними принципами католицького соціального вчення за часів Франциска, який призначив чотири п'ятих кількості всіх кардиналів, які братимуть участь у виборах. Вони, ймовірно, побачать у новому авторитаризмі, що держава більше не є гальмом того, що християнський богослов, філософ і церковний діяч святий Августин назвав libido dominandi – прагненням панування – а тепер возвеличує його в особі автократа.

Питання, що постає сьогодні перед кардиналами, звучить так: яким чином церкві захиститися й продовжити свою місію в нових умовах? Якщо ліберальна держава була байдужою до її переконань, але задоволена тим, що церква займається благодійністю, то нові авторитарні режими хочуть, аби церква благословляла їхні язичницькі ідеології, не виступаючи на захист чужинців і слабких.

У процесі ухвалення рішення кардиналами важливу роль відіграватиме спадок Папи Франциска. Це не тільки його реформи, вчення й пріоритети, а

Як людина, яка тривалий час спостерігає за Ватиканом і церквою, я вважаю, що кардинали, ймовірно, оберуть Папу, який чітко окреслить межі в захисті свободи церкви проголошувати власні цінності та викриватиме політичне спотворення її вчення. Дехто може побачити аналогію між сьогоденням і подіями, що відбувалися століття тому, коли Папа провів церкву через

й стиль, спосіб втілення та виконання Євангелія.

іншу епоху занепаду демократій і піднесення автократій. У часи тоталітаризму, що призвели до Другої світової війни, Папа Пій XI (1922-1939) підтримував і захищав плюралістичне громадянське суспільство від задушливої влади держави. Зараз багато кардиналів вважатимуть, що новий Папа повинен робити те саме.

В одному з найважливіших документів Ватикану XX століття Пій детально описав обов'язковий захист закону автономії не тільки церкви, а й усіх проміжних інституцій – шкіл, благодійних організацій, профспілок, громадських об'єднань – які не належать ані до ринку, ані до держави, вони створені групами людей, які втілюють свої релігійні цінності в життя. Прямий вплив цього вчення можна було побачити в листі підтримки, який у лютому Папа Франциск надіслав американським єпископам, яких непрямо критикував віцепрезидент США Джей Ді Венс, католик, який зустрівся з Папою під час великодніх свят, за підтримку мігрантів церквою.

У процесі ухвалення рішення кардиналами важливу роль відіграватиме спадок Папи Франциска. Це не тільки його реформи, вчення й пріоритети, а й стиль, спосіб втілення та виконання Євангелія. У березні 2013 року, після відставки Бенедикта XVI і перед конклавом, який обрав Франциска, кардинали чітко заявили, що реформа Ватикану, як структурна, так і культурна, є пріоритетом. Франциск сприйняв це як мандат, і сьогодні Ватикан майже повністю позбувся скандалів епохи Бенедикта. Одним із найбільших досягнень Франциска стала нова конституція, плід багаторічних консультацій і переглядів, тож кардинали прагнуть, аби новий Папа закріпив і розширив ці реформи.

Можливо, кардинали відчувають, що Європейський союз, який постав у дусі католицького гуманізму, і церква потребують одне одного як ніколи

Хтось із кардиналів прагнутиме обрати Папу, який зможе налагодити стосунки з групами, що були незадоволені діями Франциска (наприклад, традиціоналісти та консерватори у США й прогресисти в Німеччині). Цілком можливо, що після першого в історії Папи з Латинської Америки, який зосередився на периферії світу, вони захочуть, щоб наступник Франциска знову звернув увагу на Європу. Можливо, кардинали відчувають, що Європейський союз, який постав у дусі католицького гуманізму, і церква потребують одне одного як ніколи.

Якими б не були пріоритети кардиналів, у їхніх дискусіях, найімовірніше, резонуватиме заклик Франциска до синодальності. Синодальність – це давня церковна традиція збиратися, обговорювати, ідентифікувати та ухвалювати рішення. Франциск адаптував давню практику синодів і соборів у радикально інклюзивний спосіб, який запрошує до участі всіх вірян. Кардинали можуть дійти висновку, що саме це є найпотужнішою ознакою надії, яку церква може запропонувати світові.

Тим, хто тримає в своїх руках владу, «культура зустрічі», як назвав її Папа Франциск, може здатися незначною. Проте вона виходить з ідеї, яку не можуть зрозуміти ті, хто перебуває в рабстві жаги влади: вроджена гідність, необхідність дослухатися до кожної людини, включно з тими, хто перебуває за межею, та важливість терпляче чекати на досягнення консенсусу. Усе це є надзвичайно важливим для відновлення зруйнованої громадянської структури.

Кардинали можуть поглянути на світ і вирішити, що, незалежно від того, якими вони бачать наступного Папу, найгострішою проблемою, що стоїть перед людством, є те, як ми ставимося один до одного.

(c) c.2025 The New York Times Company

Переклад з англійської Ірини Савюк

Остін Іверей

Остін Іверей (Austen Ivereigh) — британський письменник, журналіст і коментатор, найбільш відомий своїми книгами, написаними про Папу Франциска та разом з ним, а також своєю роллю в медіа, де пояснює переконання католицької церкви. Іверей є науковим співробітником з сучасної історії церкви в Кемпіон-Голл (Оксфорд) і регулярно публікується в таких виданнях, як The Tablet, America та Commonweal та інших.